

FRA LUND TIL KIRKE HYLLINGE I 1000-TALLET

Af Michael Märcher

Året 2009 bød ligesom de foregående år på en perlerække af vigtige fund, gjort af landets mange flittige og kompetente detektorbrugere. Blandt disse fund er et møntlignende sølvstykke, der er fundet nordvest for Kirke Hyllinge, som ligger mellem Roskilde og Holbæk. Stykket er antagelig fremstillet i Lund omkring 1050.

Stykkets motiv efterligner en byzantinsk guld-mønt, der på forsiden har ærkeenglen Michael, en fane og den byzantinske kejser. Guds hånd kroner kejseren, og på bagsiden sidder den velsignende Kristus på en trone med biblen i skødet. Samme motiv pryder fundet fra Kirke Hyllinge, på forsiden ses også to figurer, Guds hånd og englens vinger (fig. 1). Imidlertid repræsenterer figuren til højre formentlig ikke længere den byzantinske kejser, men derimod en ung og ambitiøs dansk konge: Svend Estridsen (1047-74).

Danske mønter var i vikingetiden og store dele af middelalderen af pålydendet 1-penning, og i midten af 1000-tallet vejede de gerne i nærheden af et gram og havde en diameter på 17-18 mm. Med en diameter på 24 mm, en vægt på 1,67 gram og et unikt præg fra to stempler er stykket fra Kirke Hyllinge således ikke en almindelig mønt fra 1000-tallet. Der kendes kun to andre møntlignende stykker med så stor en diameter, og blot tre stykker, der oven i købet er forskellige, er langt fra tilstrækkeligt til at kalde dem for mønter, f.eks. med pålydendet 2-penning. De tre stykker knytter sig på grund af

deres motiver og indskrifter til Svend Estridsen og møntproduktionen i Lund.

Fundstedet kendes kun med sikkerhed for stykket fra Kirke Hyllinge. Et andet stykke, der formentlig er fundet i East Anglia omkring 1990, er nu på Fitzwilliam Museet i Cambridge. Det har samme motiv, men der er anvendt et andet sæt prægestempler. Cambridge-stykket måler blot 22 mm, men vejer hele 1,92 gram. Dets indskrift SWEN og W[.]FETO knytter det til Svend Estridsen og den angelsaksiske møntmester Wulfet, der arbejdede i Lund under Svend Estridsen og Harald Hen (1074-80). Indskriften på fundet fra Kirke Hyllinge er forvansket og består mest af I'er. Det må alligevel have samme produktionssted og -tidspunkt som Cambridge-stykket. Motiverne og indskrifterne knytter an til mønttyper fra Lund fra anden halvdel af 1040'erne. De møntlignende stykker må have samme ophav og nogenlunde samme datering som disse mønttyper.

Det tredje stykke har et andet motiv: En hersker med patriarkalkors på begge sider (fig. 3). Dets indskrift er blandt andet PVLFFET, hvor det angelsaksiske P svarer til det latinske W. Wulfet står således også bag dette stykke, der vejer 1,84 gram, og som måler 24 mm. Dets fundsted kendes ikke, og det er kommet til Den kgl. Mønt- og Medaillesamling på Nationalmuseet i 1800-tallet fra den kendte museumsmand Christian Jürgensen Thomsens (1788-1865) store møntsamling.

Fig. 1. Stykket fra Kirke Hyllinge. Foto: John Lee, Nationalmuseet.

Slidtagen på det tredje stykke og hullet for-
neden indikerer, at det har været båret som ved-
hæng – ligesom fundet fra Kirke Hyllinge, der også
er sekundært gennemboret, og som har rester af en
øskan fastgjort med en nitte. Placeringen af gen-
nemboringerne er tydeligvis ikke tilfældig. Lund
er kendt for produktion af møntlignende amulet-
ter og smykker i 1000-tallet, men de tre stykker
er i modsætning til de fleste 1000-tals møntlig-
nende smykker af sølv, tosidede og fremstillet ved
prægning – altså lavet i nøjagtig samme teknik
som mønter. To af de tre stykker har sekundært
været båret som smykker eller amuletter. Stykket
fra Kirke Hyllinge må antages at være tabt som
vedhæng eller lignende. Det er formentlig sket, før
det interessante håndværksområde nordvest for
Kirke Hyllinge blev forladt omkring år 1100.

Når de tre genstande ikke er almindelige møn-
ter eller smykker, men alligevel antages at være

fremstillet i tilknytning til 1040'ernes møntpro-
duktion i Lund, hvad er de så?

Det står klart, at Wulfet arbejdede i Lund un-
der Svend Estridsen. Fund og indskrifter viser, at
møntproduktionen og anden metalforarbejdning,
f.eks. guldsmedearbejde, ikke var skarpt adskilt i
1000-tallets Lund. Således udførte ansatte tilknyt-
tet en, muligvis decentral, møntproduktion an-
tageligt også til tider andet metalarbejde i de(t)
samme værksted(er). De tre møntlignende stykker
henføres til Wulfet i Lund, men vi ved ikke, om
det er Wulfet som møntmester eller i en anden
funktion, f.eks. som guldsmed?

Svend Estridsen og kongemagtens udvikling
i 1040'erne er formentlig nøglen til forståelse af
motivvalget til og dermed også nogle af de politi-
ske motiver bag stykket fra Kirke Hyllinge. Mag-
nus den Gode var konge over Norge fra 1035 og
af Danmark fra 1042. Han kæmpede frem til sin

Fig. 2. Byzantinsk guldmønt, formentlig præget 1041 i Thessaloniki under kejser Michael 4 (1034-41). I 1994 givet som gave til Den kgl. Mønt- og Medaillesamling fra Carlsbergfondet og Selskabet Den kgl. Mønt- og Medaillesamlings Venner. Foto: Niels Elswing, Nationalmuseet.

død i 1047 med Svend Estridsen om kongemagten i det danske område. Ved Magnus' død blev Svend konge, men han havde tilsyneladende allerede før Magnus' død erobret Skåne og igangsat møntproduktion i Lund.

De tre møntlignende stykker må knyttes til begivenhederne i anden halvdel af 1040'erne. De indeholder ligesom den samtidige møntserie fra Lund motivmæssig propaganda for den unge Svend Estridsen, ikke mindst over for andre konkurrenter til tronen. Det var et klart magtpolitisk signal at sætte sit navn – og vel også sig selv som den ene af personerne på forsiden – på mønter og særlige møntlignende genstande med vægtige motiver som kroning og Kristus med biblen. Årsagen til de tre stykkers fremstilling kunne måske være fejring og magtdemonstration i forbindelse med Svends reelle eller senere formelle magtovertagelse omkring 1047?

De byzantinsk inspirerede religiøse motiver på tidens mønter og på de her nævnte tre stykker kan også have tjent et samtidigt kirkepolitisk formål. Norden hørte i Svend Estridsens tid un-

der ærkebispens i Hamborg-Bremen, men Svend Estridsen arbejdede i hele sin regeringstid på at få oprettet et ærkebispesæde i Norden. Det lykkedes dog først i 1104, da ærkebispesædet i Lund blev oprettet. Et element i bestræbelserne kunne være at udsende mønter og andre prestigegenstande med stærke religiøse motiver – som stykket fra Kirke Hyllinge – fra netop Lund. Det var genstande, der tydeligt iscenesatte Svend Estridsens magt og selvstændighed – og vel også indikerede kirkepolitiske ambitioner for Lund og Norden.

Der kan ikke være tvivl om, at de møntlignende stykker er noget særligt, at motiverne er gennemtænkte og at stykkerne har deres udspring i kredsen omkring Svend Estridsen. Men hvad har deres konkrete formål været? Kan de have været officielle tegn, f.eks. på at man var kongens sendebud eller på anden vis repræsenterede øvrigheden? Det kan ikke afvises, men at stykkerne er præget med forskellige stempler modsiger den forklaring. Der er formentlig heller ikke tale om forlæg til møntproduktionen, da vi ikke kender mønter med motiver som C.J. Thomsen-stykket. Desuden giver de to næsten

Fig. 3. Stykket fra C.J. Thomsens samling, Hauberg 1. Foto: John Lee, Nationalmuseet.

ens prægede stykker tilsammen ikke mening som produktionsforlæg.

De tre stykker har måske nærmere haft en prestige- eller præsentationsfunktion, f.eks. til politisk gavebrug, hvilket kunne forklare, at et stykke er havnet i East Anglia? Det nye stykke har en meningsløs indskrift, og det har – muligvis som vedhæng og via omveje – taget turen fra det rige

Lund til håndværkspladsen nordvest for Kirke Hyllinge. Det synes ikke umiddelbart at styrke forklaringen om politiske prestigestykker. Kan Mønten i Roskilde eller stormænd fra Roskildeegnen have haft en finger med i spillet? Forhåbentlig vil metaldetektorbrugernes store og vedholdende indsats fortsat hjælpe os til nye svar – og nye spørgsmål.